

Uitsluitend per mail

leden van de Vaste commissie voor Justitie en Veiligheid/Woordvoerders van de Tweede Kamer/leden van de verkiezingsprogramma commissie

Rotterdam, 21 juli 2020

Betreft: Reactie derde voortgangsrapportagestelselvernieuwing rechtsbijstand, dd. 26 juni 2020

Geachte leden van de Vaste commissie voor Justitie en Veiligheid/Woordvoerders van de Tweede Kamer/leden van de verkiezingsprogramma commissie,

Minister Dekker heeft op 26 juni 2020 de derde voortgangsrapportagestelselvernieuwing rechtsbijstand aan de Tweede Kamer toegezonden.

De Vereniging Sociale Advocatuur Nederland (VSAN) heeft met instemming kennisgenomen van het uitgangspunt van de minister dat de belangen van de rechtzoekenden goed geborgd moeten blijven. Daarin vindt de minister de VSAN aan haar zijde.

De VSAN stelt echter vast dat de minister nog steeds geen deugdelijke onderbouwing geeft aan zijn wens het stelsel van de gefinancierde rechtsbijstand (hierna: stelsel) te 'herzien' en te vervangen door rechtshulppakketten. De rapporten die in februari en april 2020 in opdracht van de minister zijn verschenen, *Doorrekening Modernisering Stelsel Rechtsbijstand* van Significant Public en *Ontwerp- en kwaliteitscriteria rechtshulppakketten* van Rebel ondersteunen de aannahme van de minister dat introductie van rechtshulppakketten in het systeem van gefinancierde rechtsbijstand ertoe leidt dat de kosten daarvan zullen afnemen, niet. Ook valt het op dat aard en inhoud van de rechtshulppakketten, die door de minister nooit duidelijk zijn omschreven, in deze onderzoeken nog steeds vaag blijven.

De elf pilots waarnaar de minister in zijn brief verwijst en die in een bijlage bij zijn brief kort worden beschreven, zijn op zichzelf beschouwd best nuttige en sympathieke activiteiten, maar zij worden door de minister gezien als activiteiten die de door hem gewenste herziening van het stelsel gaan dragen. Daarna zal wet- en regelgeving het sluitstuk vormen van de herziening van het stelsel. De VSAN meent dat experimentele pilots niet behoren te leiden tot herziening van een op zichzelf goed functionerend stelsel, zoals ook drie gezaghebbende commissies¹ hebben geconcludeerd. De pilots kunnen dienen om knelpunten en zwakke onderdelen in het stelsel te verbeteren, maar kunnen niet het fundament vormen voor herziening. In bijlage 1 bij deze brief wordt nader ingegaan op de elf pilots.

¹ 1. Commissie-Wolfsen: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31753-110.html>, 2. Commissie-Barkhuysen: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20172018-47-9.pdf>, 3. Commissie-Van der Meer: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31753-142.html>

Overigens verbaast de VSAN zich erover dat de minister de uitkomsten van de evaluatie van de pilot Legal Guard niet deelt met de Tweede Kamer. De pilot, uitgevoerd door Achmea Rechtsbijstand, is op 1 maart 2020 afgerond en heeft slechts zeventien van de beoogde 750 zaken opgeleverd. De VSAN dringt er bij de Tweede Kamer op aan de minister te verzoeken zo snel mogelijk de evaluatie van deze kleine pilot openbaar te maken.

De minister schrijft verder dat hij door kan gaan met maatregelen rond versterking van de eerste lijn en de responsieve overheid. Tegen dit laatste heeft de VSAN op zichzelf geen bezwaar. Sterker nog, de VSAN heeft altijd gewezen op de positieve effecten voor het stelsel als de overheid zorgvuldiger is in de besluitvorming. Ook de attitude van bestuursorganen na een eenmaal genomen besluit is mogelijk voor verbetering vatbaar.

De versterking van de eerste lijn acht de VSAN een prima streven. De VSAN heeft samen met NOvA, Raad voor Rechtsbijstand, Sociaal Werk Nederland en Juridisch Loket ook de pilot Samenwerking in de eerste lijn opgezet, waarbij de eerste lijn gebruik maakt van de kennis van gespecialiseerde sociaal advocaten, zodat de kwaliteit van de eerste lijn wordt verbeterd en samenwerking tussen de eerste en tweede lijn wordt geïntensiveerd.

Bij de maatregelen ter verbetering van de kwaliteit van de tweede lijn twijfelt de minister aan het effect van het invoeren van rechtshulppakketten, zo blijkt uit zijn brief. De VSAN heeft steeds betoogd dat herziening van het systeem van gefinancierde rechtsbijstand door het invoeren van rechtshulppakketten een veel te grove operatie is voor het kwaliteitsdoel dat de minister zegt te willen bereiken. De eventuele tekorten die aan het systeem kleven, kunnen beter doelgericht op die onderdelen worden aangepakt. Ten onrechte trekt de minister hieruit niet de conclusie om zijn idee van rechtshulppakketten ter verbetering van de kwaliteit van de tweede lijn terzijde te schuiven, maar houdt hij vast aan rechtshulppakketten, in eerste instantie op de “levensgebieden” echtscheiding en ontslag.

De VSAN vindt dit een heilloze weg. De minister kiest namelijk voor een lagere kwaliteit van rechtsbijstand, omdat hij aan rechtsbijstandverleners bij rechtshulppakketten niet de kwaliteitseisen (permanente opleiding, tuchtrecht, etc.) wil stellen die de Raad voor Rechtsbijstand op dit moment wèl aan sociaal advocaten stelt. Bovendien is te verwachten dat de toegang tot het recht en de rechter door tariefdifferentiatie en hogere eigen bijdragen substantieel worden belemmerd voor on- en minvermogenden (bijlage 2).

De VSAN staat voor toegang tot het recht voor iedereen, ook voor on- en minvermogenden. Drempels die de toegang belemmeren, de verhoogde eigen bijdragen en griffierechten, de striktere werk-instructies van de Raad voor Rechtsbijstand, de poortwachtersfunctie van het Juridisch Loket, alle dienen zij uitsluitend de wens tot bezuiniging op en beperking van een beroep op het stelsel. Het ligt in de rede dat het in de afgelopen jaren afgenomen beroep op het stelsel te maken heeft met deze opgeworpen drempels voor de toegang tot rechtsbijstand, hetgeen volgens de VSAN een onwenselijke ontwikkeling is omdat betaalbare rechtsbijstand voor de on- en minvermogenden een fundamenteel (mensen)recht is.

De sociaal advocaat is niet alleen een specialist op zijn rechtsgebied, maar heeft ook kennis van de sociale kaart. De bewering, in het verleden ook door de minister geuit, dat binnen het stelsel een advocaat de voorkeur geeft aan het voeren van een procedure boven een minnelijke regeling en daarvoor een perverse prikkel vormt, is niet onderbouwd en onjuist. Vaak levert procederen nog geen extra punten op, en als dat wel het geval is, dan staan het extra punt of de paar extra punten niet in verhouding tot het meerwerk dat een procedure met zich brengt. Aldus bezien, bestaat er al lang een prikkel om een minnelijk oplossing altijd goed in ogenschouw te nemen (iets waar toe de gedragsregels voor de advocatuur overigens ook verplichten). Bij rechtshulppakketten liggen daarentegen wel perverse prikkels op de loer. Het systeem van aanbesteding genereert door concurrentie een race 'to the bottom', die gevolgen zal hebben voor de kwaliteit van uitvoering van het rechtshulppakket.

De VSAN heeft de afgelopen tien jaar stelselmatig gewezen op de noodzaak om de sociale advocatuur financieel tegemoet te komen door de vergoedingen realistischer te maken. Het rapport *Andere tijden* van de commissie Van der Meer uit oktober 2017 heeft op wetenschappelijke wijze vastgesteld dat de vergoedingen onvoldoende zijn. Tot nu toe heeft de overheid met dit rapport helemaal niets gedaan, terwijl tal van verbeterpunten uitgebreid beschreven staan.

Veel sociaal advocaten hebben door de achterblijvende vergoedingen in het stelsel financiële problemen ervaren en hebben hun activiteiten als sociaal advocaat gestaakt. Hierdoor neemt niet alleen het aantal sociaal advocaten af, maar ook de kennis binnen de groep. Bovendien stagneert de aanwas van nieuwe sociaal advocaten, zodat het stelsel ook daardoor onder druk komt te staan. De nood is vooral hoog bij de personen- en familierechtpraktijken en andere praktijken met feitelijk complexe zaken. De VSAN pleit met spoed voor extra investeringen ten behoeve van deze praktijken. De minister heeft dit ook toegezegd, echter heeft aan dit voornemen tot op heden geen gevolg gegeven.

De minister heeft per 1 januari 2020 tijdelijk de vergoedingen verhoogd, maar dit compenseert zelfs niet de ontbrekende inflatiecorrectie over de afgelopen vijf jaren. Bovendien is dit effect pas op termijn waar te nemen, omdat het alleen zaken betreft die na 1 januari 2020 zijn ingenomen en de vergoeding pas na behandeling van de zaak wordt verstrekt. De coronacrisis heeft de financiële problemen versterkt.

Al met al verzoeken wij uw commissie zeer kritisch te kijken naar de plannen van de minister, met name omdat de beoogde stelselherziening door middel van rechtshulppakketten allerminst toekomstbestendig lijkt gezien de hogere kosten van dergelijke pakketten, afgezet tegen de kosten van de huidige financiering van zaken binnen het stelsel.

De VSAN licht zijn standpunt graag in een hoorzitting toe.

Met vriendelijke groet,
Namens het bestuur van de VSAN,

Reinier Feiner,
Voorzitter VSAN